

Uttalande från Sveriges universitets- och högskoleförbund
vid förbunds församlingen i Kalmar i mars 2003

Enighet bland universitet och högskolor om behovet av nya forskningsinsatser

Sveriges välfärd och ekonomiska tillväxt kommer på ett avgörande sätt att vara beroende av ny kunskap när kunskapssamhället ersätter det agrara och det industriella samhället. Svensk utbildnings- och forskningspolitik syftar därför bland annat till att en framgångsrik kunskapsutveckling ska skapa förutsättningar för uthållig tillväxt. Universitet och högskolor har en central roll i Sveriges fortsatta utveckling som en framstående forskningsnation.

Högskolesektorn står inför flera stora utmaningar. Varannan ung människa ska erbjudas en högkvalitativ akademisk grundutbildning, många fler än idag ska forskarutbildas och landets behov av internationellt konkurrenskraftig forskning skall tillgodoses. Sektorn behöver också trygga den egna försörjningen av lärare.

Utmaningarna på forskningens område är betydande. Vi behöver veta mer om hur vi får tillgång till förnyelsebar energi, skapar ett miljömässigt hållbart samhälle, säkrar tillgång till rent vatten, når kunskap om vår hälsa och dess samband med vårt genetiska arv, livsstil och livsmedel, lär oss utnyttja nanovetenskap och bioteknik för att utveckla nya material och förstå funktioner på molekylär nivå, hur vi utvecklar informationsteknologins tillämpningar och studerar dess samhällskonsekvenser, hur vi skapar demokrati och säkrar mänskliga rättigheter och studerar globaliserings välsignelser och problem. Sverige måste bidra till den globala kunskapsmassan med internationellt framstående forskning bl a för att kunna bidra till och kunna utnyttja vad alla andra länder skapar av ny kunskap. Det är också angeläget att stimulera till ökad forskning inom lärarutbildningens och lärandets område. I begreppet forskning har i detta uttalande inkluderats konstnärligt utvecklingsarbete. En utmaning är att skapa en större insikt i konstens roll för ett mänskligt liv.

Även utmaningarna för grundutbildningen vid lärosätena är omfattande. Dels för att antalet studenter som påbörjar högskoleutbildning ökar, dels för att det är en viktig kvalitetsfråga att högskolans lärare har en tillräcklig kunskaps- och forskningsbas för att säkerställa att undervisningen drivs på vetenskaplig och, där så är tillämpligt, konstnärlig grund.

Sveriges universitet och högskolor har i stor enighet beslutat att tillsammans anta utmaningen i nationell samverkan. Därmed kommer resurser att utnyttjas mera rationellt. För att garantera kvaliteten i verksamheten är universitet och högskolor beredda att låta förslag om nya insatser utsättas för granskning av internationellt välrenommerade forskare.

Inför den forskningspolitiska proposition som regeringen avser att förelägga riksdagen år 2004 betonar Sveriges universitet och högskolor vikten av att långsiktiga resurser avsätts direkt till lärosätena för att stärka förutsättningarna att genomföra de forsknings- och utbildningspolitiska målen och att bidra till en positiv och uthållig tillväxt.

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) redovisade i mars 2002 en analys av resursutvecklingen för forskning och forskarutbildning vid universitet och högskolor de senaste årtiondena. Med hänsyn till resultatet av denna analys föreslår SUHF att basresurserna vid universitet och högskolor kraftigt stärks de närmaste åren. Analysen pekar på att det finns ett behov av en förstärkning på minst tre miljarder kronor av det årliga forskningsanslaget för att säkra en infrastruktur för större profilerade satsningar och för att säkerställa att all högre utbildning kan utvecklas på vetenskaplig grund.

Behoven är således väl dokumenterade. Utmaningen för statsmakterna är att ta ansvaret för förutsättningarna genom att tillskjuta nödvändiga medel.

Nya resurser bör fördelas på ett balanserat sätt mellan generella förstärkningar för bred kunskapsutveckling och riktade profilerade satsningar som kan stärka lärosätenas möjligheter att skapa excellenta forskningsmiljöer inom strategiska områden.

Finansiering av forskningsprojekt initierade av individer och fördelning av medel efter granskning av andra framstående forskare¹ och i öppen konkurrens är också viktig. Denna verksamhet bör även i fortsättningen hanteras av forskningsråd och stiftelser. Den är i sig värd ökat stöd men det förslag vi nu lägger fram prioriterar sådana satsningar som stärker infrastrukturen för forskning vid landets lärosäten före ökade projektmedel.

Sveriges universitet och högskolor föreslår gemensamt att statsmakterna fördelar tillkommande resurser enligt följande modell som riktar en tredjedel av tillkommande resurser till en bred kunskaps- och forskningsbas med koppling till grundutbildningen samt två tredjedelar till programsatsningar för excellens.

Kunskapsbredd och grundutbildningens vetenskapliga bas

A. En ny resurs för forskning kopplas till ersättningen per helårsstudent i grundutbildningen. Detta ger en tryggare bas för att vid samtliga lärosäten säkerställa ett visst utrymme för forskning. Det ger grundutbildningens lärare – och därmed studenter - en finansierad forskningsanknytning och bidrar till att förebygga att en framtida expansion av grundutbildningen frikopplas från forskningsfinansieringen vid universitet och högskolor. Alla lärosäten har samma kvalitetskrav att leva upp till när det gäller grundutbildning och för att klara detta behövs en bred forskningsanknytning. En tredjedel av tillkommande medel föreslås fördelas på detta sätt.

Programsatsningar för excellens

Dessa resurser skall säkerställa att Sverige fortsätter att utveckla forskningsmiljöer av hög internationell vetenskaplig kvalitet. Tillskotten bör bygga på lärosätenas ansvar för profilering och forskningsstrategier. För att ta tillvara olika perspektiv på strategiska satsningar kan resurser inom denna ram fördelas utgående från två olika modeller som inspirerats av konkreta erfarenheter från Irland och Kanada.

B. En tredjedel av nya resurser fördelas till lärosätena i proportion till de bidrag de fått från forskningsråd med kollegial granskning av anslagsansökningar under de tre senaste åren. Medlen riktas till uppbyggnad av rekryteringsprogram på lärosätena efter kvalitetsgranskning av förslagen. Det handlar om stöd för anställning av såväl yngre som mer seniora forskare. De universitet och högskolor som har mindre än en 1% av anslagen från dessa finansierare delar, med samma kvalitetskriterier som för övriga rekryteringsprogram, på några procent av medlen för detta program.

¹ Kollegial granskning också benämnd ”peer review”

C. Den sista tredjedelen av tillkommande resurser fördelas direkt till lärosätena i konkurrens efter kvalitetsgranskning av internationella forskare av programförslag som presenteras av lärosätena. Programförslagen skall bygga på lärosätenas strategier för långsiktig kunskapsutveckling. Kriterier för urval av program kan utöver vetenskaplig kvalitet och relevans också ge incitament för samverkan över ämnesgränser och över gränser mellan lärosäten och underlätta regional samverkan och därmed ge visst stöd för regional utveckling.

De två senare modellerna B och C bör utvärderas vart sjätte år och resurser omfördelas vid behov inom de berörda lärosätena.

Resursförstärkningarna är sammanfattningsvis angelägna som delar i en nationell innovationsstrategi för ekonomisk tillväxt. De behövs för att i denna strategi säkra en grundfinansiering av en vetenskaplig bas för såväl grundutbildning som långsiktig forskning. Genom en sådan förstärkning läggs också den grund som behövs för att lärosätena skall kunna ansöka om och ta emot externa medel i nationell och internationell konkurrens, t ex EU-medel.